

היום נלמד בעזרת ה':

בבא קמא דף נ

(בעמוד הקודם)

גמרא: ת"ר החופר בור ברה"י ופתחו לרה"ר: כלומר החופר בור בשיפוע, פתח הבור נמצא ברה"ר אבל חלל הבור נמצא ברה"י (ר"י מלוניל. ובחלק שברה"ר אין עומק בשיעור הראוי להזיק. תורת חיים).

וזוהו בור האמרו בתורה: להלן יתבאר.

רבי עקיבא אומר הפקיר רשותו ולא הפקיר בורו: כלומר חפר בור בתוך רשותו, ולאחר מכן הפקיר את רשותו ולא הפקיר את הבור, והלך אדם ונפל לתוך הבור - חייב. (אבל אם היה מפקיר גם את בורו - היה זה 'בור ברשות הרבים' שדינו יתבאר להלן).

אמר רבה: לכו"ע החופר בור ברה"ר חייב. המחלוקת היא על החופר בור ברשות היחיד והפקיר את רשותו ולא הפקיר את בורו. לדעת רבי ישמעאל פטור. כי הוא הפקיר את רשותו רק בכדי שכל הרוצה יוכל להכנס לתוכה, אבל שלא על דעת להתחייב בנזקי הבור. ולדעת רבי עקיבא חייב.

אם על פתיחה חייב על כרייה לא כל שכן: אם הפותח מכסה של בור שכבר חפר אותו אדם אחר - חייב, ודאי שהחופר את הבור עצמו חייב, ואין צורך לכתוב זאת. אלא הפסוק מלמד שאדם חייב אפילו על בור שאינו שייך לו, והיינו החופר ברשות הרבים. והחייב שלו הוא על עצם מעשה הכרייה או הפתיחה של הבור.

בעל הבור: לדעת רבי עקיבא הפסוק מלמד על בור שיש לו בעלים - והיינו בחופר בור ברשותו והפקיר רשותו ולא בורו, שהבור נשאר בבעלותו. אבל לדעת רבי ישמעאל התורה קוראת למי שעשה את התקלה 'בעל הבור' אפילו שבאמת הבור אינו שייך לו אלא הוא ברה"ר. אמנם בהפקיר רשותו ולא בורו פטור.

אלא מאי זהו בור האמור בתורה דקאמר רבי עקיבא: בשלמא רבי ישמעאל מדגיש שדוקא בור ברה"ר 'זהו בור האמור בתורה' שחייב עליו, אבל הפקיר רשותו ולא בורו פטור. אבל רבי עקיבא הסובר שגם בזה חייב, מה כוונתו במילים 'זהו בור האמור בתורה'?

תירוץ: זה בור שפתח בו וכו': בתחילה מדברת התורה על דיני הנזקין של בור "וְכִי יִפְתַּח אִישׁ בּוֹר אֹדֵם אִשׁ בַּרְהוֹמֵי אֶרֶץ יִכְרֶה אִישׁ בַּר אֶלְמָנָה וְנִפְלַח שְׂמָה שׁוֹר אֹדֵם חֲמוֹר" וזהו בור ברה"ר. לאחר מכן מדברת התורה לגבי תשלומין של הבור "בְּעַל הַבּוֹר יִשְׁלַם כֶּסֶף יְשִׁיב לְבַעְלָיו". רבי עקיבא טוען לרבי ישמעאל: מדוע אתה פוטר בור ברשותו (שהפקירה)? והרי זהו הבור שפתחה בו התורה בדברה על תשלומין.

(אמנם רבי ישמעאל סובר שהתורה מדברת על בעל התקלה ולא על בעל הבור כנ"ל).

ורבי יוסף אמר: בכור ברה"ר לכו"ע חייב, וכל המחלוקת בכור ברה"ר.

ורבי עקיבא - הנהו מצרך צריכי: יש צורך לכתוב גם פתיחת בור וגם כריית בור ולא היינו לומדים אותם זה מזה. כי אם היה כתוב רק וְכִי יִפְתַּח אִישׁ בּוֹר.. וְלֹא יִכְסְנוּ היינו חושבים שדוקא הפותח בור קיים מספיק לכסות אותו בחזרה, אבל החופר בור יהיה חייב לאטום אותו, קמ"ל "אוּ כִי יִכְרֶה אִישׁ בַּר וְכוּ". ואם היה כתוב רק ' כִי יִכְרֶה' היינו חושבים שדוקא החופר בור צריך לכסות אותו ואם לא כיסה חייב, בגלל שהוא יצר תקלה חדשה במעשיו. אבל הפותח מכסה של בור קיים ולא כיסה אותו יהיה פטור, בגלל שהוא לא יצר תקלה חדשה. קמ"ל שגם על זה חייב.

ואלא מאי 'זהו בור האמור בתורה' דקאמר רבי ישמעאל: שהרי הוא סובר שחייב לא רק על בור ברה"ר אלא גם על בור ברה"ר.

מיתבי החופר בור ברה"ר ופתחו לרה"ר - פטור: הגמרא מבינה שמדובר בהפקיר רשותו ולא בורו. ואע"פ שלכתחילה אינו רשאי לחפור חלל מתחת רשות הרבים שמא תיפול רשות הרבים תחתיה. (ואם באמת היא נפלה ונפל שם שור חייב, כי לדעת התנא של הברייתא בכור ברה"ר חייב).

החופרים לאושין: בשביל לבנות יסודות לבנין. והרי זה כמו חופר בור ברשותו והפקיר רשותו ולא בורו. כי מכיון שהוא חופר את היסודות סמוך לרשות הרבים, הוא לא יכול לטעון: מדוע השור נכנס לרשותי ונפל בכור שלי.

טעמא זלאושין: הגמרא מדייקת: דוקא החופר לאושין פטור משום שזו הדרך ואינו נקרא פושע בכך, אבל החופר סתם בור סמוך לרה"ר חייב. ואם כן קשה: ברייתא זו כשיטת מי היא? שהרי ברישא כתוב שהחופר בור ברשותו פטור, ואילו בסיפא כתוב שחייב.

בשלמא לרבה: הסובר שלכו"ע בור ברה"ר חייב, והמחלוקת על בור ברה"י שלרבי ישמעאל פטור ולר"ע חייב - ממילא הרישא כרבי ישמעאל והסיפא כר"ע. אלא לרבי יוסף הסובר שהמחלוקת היא על רה"ר, אבל ברה"י לכו"ע חייב - אמנם הסיפא ככו"ע, אבל הרישא אינה כאף אחד.

תירוץ: אמר לך רב יוסף: ברישא מדובר כשלא הפקיר רשותו ולכן הוא פטור כי השור נכנס לרשותו שלא ברשות. והסיבה שהברייתא כתבה זאת, כדי ללמד שאע"פ שאסור לחפור בור מתחת לרה"ר, בכל אופן אם הפתח הוא ברה"י פטור.

אמר רב אשי: אם כן גם לדעת רבה לא נעמיד את הברייתא במחלוקת, אלא בשיטה אחת - כדעת רבי ישמעאל הסובר שבור ברשותו פטור. והסיבה שבסיפא חייב (אם אינו חופר לאושין), בגלל שמדובר שהוא הרחיב את החפירה לתוך השטח של רשות הרבים, והרי זה בור ברה"ר שחייב לכו"ע. (אמנם אם היה חופר לאושין היה פטור כי זו הדרך).

מיתיבי: הרישא של הברייתא מדברת על בור ברה"ר שחייב עליו. והסיפא מדברת על רשותו הסמוכה לרה"ר, וחפר בור ברשותו ולאחר מכן הפקיר רשותו ולא בורו, שפטור עליו.

בשלמא לדעת רבה הברייתא כרבי ישמעאל: ברה"ר חייב (כי לשיטתו לכו"ע חייב), וברה"י פטור (כי לשיטתו זו מחלוקת ורבי ישמעאל סובר פטור). אבל לדעת רב יוסף הרישא ברה"ר חייב - כרבי ישמעאל (כי לשיטתו זו מחלוקת והברייתא סוברת כרבי ישמעאל), אבל הסיפא ברה"י פטור - אינה כאף אחד (כי לשיטתו לכו"ע חייב).

אמר לך: בסיפא מדובר בחופר לאושין, ולכו"ע פטור כי זו הדרך.

*

ת"ר חפר ופתח ומסר לרבים: חפר בור ואמר לבני העיר: הבור הזה בשבילכם כדי שתשתו את מי הגשמים שיתמלאו בו - פטור אם ניזוקו בו. כי הוא כבר לא שייך לו אלא הוא רשות הרבים.

נחוניא חופר בורות שיחין ומערות: היה חופר בורות מים לעולי הרגל שישתו מהם הם ובהמתם.

מעשה בבתו של נחוניא: שנפלה לבור שחפר אביה.

שעה ראשונה אמר להם שלום: כלומר המצב בסדר, כי היא עדיין יכולה לחיות. אבל לאחר השעה השלישית אמר להם שבוודאי עלתה, שהוא ידע שלא יתכן שהיא תמות שם, לפי שדבר שמתעסק בו אותו צדיק (= נחוניא אביה שטרח לחפור את הבורות) לא יכשל בו זרעו.

זכר של רחלים: האיל של יצחק אבינו שנשחט במקומו במעשה העקידה, וזקן אחד מנהיגו הוא אברהם אבינו.

אף על פי כן מת בנו בצמא: [ואפילו שמת בנו בצמא, היה בטוח רבי חנינא בן דוסא שבתו לא תמות בבור, משום שכאותו דבר עצמו (בבור שחפר אביה) לא יכשל בו זרעו של אותו צדיק. תוס'].

כל האומר הקב"ה ותרו הוא: כלומר הוא מוותר על העבירות והפשעים ולא מעניש עליהם - יופקרו חייו וגופו. כי הוא מלמד את הבריות לחטוא בעבירות.

ארץ אפיים לצדיקים ולרשעים: לצדיקים ה' מאריך את הזמן ולא משלם להם שכר בעולם הזה - כדי לשלם להם אותו בעולם הבא. ואילו לרשעים הוא מאריך אף ולא להעניש אותם בעולם הזה - כדי להעניש אותם לעוה"ב.

מרשות שאינה שלך לרשות שלך: כלומר הרשות שלך היא לא בהכרח תישאר שלך כי יתכן ותצטרך למכור אותה, אבל רשות הרבים תמיד תישאר שלך (יחד עם כולם).

משנה: בור - עגול ופתוח, שיח - ארוך וצר ופתוח. מערה - מרובעת מקורה. חריץ - מרובע כמערה אבל פתוח. נעיץ - צר בקרקעיתו ורחב מלמעלה, ופתוח.

אם כן למה נאמר בור: מדוע נאמר בתורה דוקא 'בור'? והתשובה: כדי ללמד שחייב על כל סוגי החפירות - אם נפל שם בעל חי ומת - דוקא אם היה בחפירה כדי

להמית. כי סתם 'בור' הוא בעומק עשרה טפחים, ועומק כזה עשוי להמית את הנופל בו. ולכן אם היה הבור או השיח וכדו' פחות מעשרה טפחים ונפל שם בעל חי ומת פטור. אבל אם ניזוק שם חייב.

גמרא: אמר רב: התורה חייבה על בור בגלל ה'הבל' שבתוכו, כלומר האויר החנוק שבתוכו שהוא הורג את הבעל חי שנפל לתוכו, אבל לא בגלל החבטה שנחבט הבעל חי בקרקע. משום שדוקא את ההבל יצר בעל הבור ולכן הוא חייב עליו, אבל את החבטה - הקרקע של העולם עושה ולא בעל הבור (כלומר הוא רק עושה גרמא שיפול ויזוק על ידי הקרקע עולם, והדין הוא גרמא בניזקין פטור).

ושמואל אמר: התורה חייבה אפילו על ההבל, וכל שכן על החבטה. כי את החבטה הוא יצר בפועל, דהיינו הוא חפר את העומק שעל ידו הנופל יחבט בקרקע. אבל את ההבל (האויר חנוק) הוא לא יצר בפועל, אלא הוא נוצר ממילא בגלל החלל שנוצר בבור. ואפילו על ההבל הוא חייב.

ממשיך שמואל: ואם תאמר אולי התורה חייבה רק על חבטה ולא על הבל? התשובה: התורה כתבה 'בור' סתם בלי פרט, והיינו אפילו שיש בתוכו ספוגין של צמר שאז אין חבטה בבור. אלא בהכרח שחייב גם על ההבל.

מאי בינייהו: הרי בכל מקרה ההבל משתתף תמיד כגורם למיתת הבעל חי. כי אפילו אם החבטה גרמה לחבלה חמורה בגופו, עדיין בלי ההבל יתכן והוא היה נשאר בחיים, וההבל של הבור גרם לו את המיתה. ואם כן מה הנפקא מינה בין רב לשמואל?

דעבד גובה: העושה ברשות הרבים תל עפר גבוה עשרה טפחים (בצורת מדרון שנגמר בסופו בגובה עשרה טפחים) ועלה עליו בעל חי ונפל ונחבט בקרקע רשות הרבים ומת. כאן אין הבל אלא רק חבטה.

מאי טעמא דרב וכו': נאמר "וְכִי יִפְתַּח אִישׁ בּוֹר אוֹ כִּי יִכְרֶה אִישׁ בַּר וְלֹא יִכְסֶנּוּ וְנִפְל שָׁמָּה שׂוֹר אוֹ חֲמֹר" דהיינו 'דרך נפילה' - כלומר לתוך עומק הבור ועל הפנים כדרך נפילה מצויה.

ושמואל: סובר שהפסוק מדבר על נפילה כלשהי.

תנן אם כן וכו' בשלמא לשמואל: מובן הלשון 'אף כל שיש בו כדי להמית' כי הוא בא לרבות תל עפר בגובה עשרה טפחים שיש בו כדי להמית שחייב עליו. אלא לרב קשה.

והתשובה: לרבות חריצין ונעיצין. הגמרא מקשה: הרי הם כתובים במפורש במשנה.

תירוץ: תני והדר מפרש: המשנה כותבת אותם בתחילה ולאחר מכן מפרשת מהיכן לומדים שחייב עליהם - והיינו מ'בור' שממנו לומדים לכל חפירה בעומק שיש בה כדי להמית.

והני כולהו דקתני למה לי: מדוע צריך לכתוב בור, וגם שיח, מערה, חריצין, ונעיצין. היה אפשר ללמוד אחד מהשני.

צריכא: לכתוב את כולם, כי לא היינו יודעים שיש בהם הבל שהורג. דהיינו: היינו חושבים שדוקא בבור יש הבל בגלל שהוא קטן ועגול, אבל שיח שהיא צרה וארוכה אין בה הבל אפילו אם היא עמוקה עשרה. קמ"ל.

ואם היה כתוב שיח - היינו חושבים שדוקא בו יש הבל כי הוא צר, אבל מערה שהיא מרובעת לא. קמ"ל.

ואם היה כתוב מערה - היינו חושבים שיש בה הבל כי היא מכוסה בתקרה, אבל חריצין שהם גם רחבים וגם אין להם תקרה אין בהם הבל. קמ"ל.

ואם היה כתוב חריצין - לא היינו יודעים נעיצין, כי היינו חושבים שבגלל שבנעיצין החלק העליון רחב יותר מהחלק התחתון אין בהם הבל. קמ"ל.